

Doporučení pro Strategický plán SZP a zemědělskou politiku České republiky v kontextu zmírňování změny klimatu a sekvestrace uhlíku

V návaznosti na tematické politické dokumenty vypracované během projektu „Landcare Europe zachycuje uhlík“ financovaného EUKI vypracovala organizace Česká společnost ornitologická národní doporučení pro český kontext, který se s ohledem na prostředí jeho působení potenciálně více zaměří na český Strategický plán pro SZP a zemědělskou politiku v kontextu adaptace na změnu klimatu, jejího zmírňování a ukládání uhlíku.

Účel dokumentu

Tento dokument slouží jako argumentační podklad pro cílené úpravy českého Strategického plánu Společné zemědělské politiky (SP SZP), aby se posílily její naplňování ve stávajícím strategickém cíli 4, který má přispívat ke zmírnění změny klimatu a přizpůsobení se této změně, mimo jiné snižováním emisí skleníkových plynů a podporou ukládání uhlíku, a strategickém cíli 6, který zahrnuje zastavení a zvrácení úbytku biologické rozmanitosti, posilování ekosystémových služeb a zachování stanovišť a krajiny. Navrhované změny vycházejí ze stávající architektury nástrojů SZP (podmíněnost – DZES, ekoschémat, agroenvironmentálně-klimatická opatření, investice a poradenství - AKIS) a spočívají především v jejich zpřesnění, lepším cílení a posílení motivačního účinku. Úpravy nezohledňují aktuálně diskutovanou změnu evropského legislativního rámce, ale zachování a další rozvoj stávajících nástrojů SP SZP ČR.

1.1 Hlavní environmentální a sociální výzvy SZP

Klimatická změna. Rostoucí teploty, častější sucha a extrémní srážky snižují produkční schopnost krajiny. Zemědělství je změnou klimatu ohroženo, ale zároveň má klíčovou roli v adaptaci krajiny prostřednictvím vhodného hospodaření, zadržování vody a ukládání uhlíku v půdě.

Stav půdy. Dlouhodobá intenzifikace vedla k poklesu organické hmoty, zhutnění, degradaci a erozi. Degradovaná půda ztrácí schopnost zadržovat vodu, živiny i uhlík, což snižuje odolnost krajiny a omezuje její produkční i ekologické funkce.

Krize biodiversity. Úbytek hmyzu, ptáků a drobných obratlovců souvisí se ztrátou pestré krajinné struktury, vysokou chemizací a homogenizací plodin. Krajina tím přichází o klíčové ekosystémové služby, včetně opylování a biologické regulace škůdců.

Voda v krajině. Odvodnění, narovnání toků a nízká infiltrační schopnost půdy urychlují odtok vody, zhoršují kvalitu vod a zvyšují riziko sucha i povodní. Obnova retenčních funkcí krajiny je klíčovým adaptačním opatřením.

Sociální rozměr. Zjednodušená a intenzivně využívaná krajina snižuje atraktivitu venkova, rekreační hodnotu i kvalitu života. Rizikem je i stárnutí zemědělské populace a ústup malých a středních podniků ve prospěch velkých, což oslabuje sociální strukturu

venkova. Podpora environmentálně šetrných postupů má zároveň přínos pro zdraví obyvatelstva.

1.2 Role SZP

Dotace ze SZP jsou stěžejním faktorem, který ovlivňuje ekonomickou, sociální a environmentální udržitelnost evropského i českého zemědělství. Negativní dopady přílišné intenzifikace zemědělské produkce vedly k postupné proměně SZP z historického nastavení dotací výhradně na podporu produkce k systému, který se snaží do podpor zahrnout komplexní potřeby zemědělství, venkova, krajiny i společnosti, včetně integrace environmentálních cílů.

Postupně zaváděné minimální standardy udržitelnosti v rámci DZES, ekoplátby nebo AEKO tituly měly zvrátit negativní trendy v biodiverzitě vázané na zemědělskou krajinu, kvalitě a zdraví půdy, bilanci živin atd. To se však daří jen částečně a pouze v některých oblastech. Z pohledu změny klimatu je zásadní zdraví půdy. Více než 60 % půd v EU je postiženo degradací; v ČR je přibližně 50 % půd ohroženo vodní erozí a až 30 % erozí větrnou. Kombinace preventivních (DZES/GAEC 5) a sankčních nástrojů vyžaduje kvalitní monitoring a poradenství. Klíčové je zvýšit účinnost monitoringu a nastavit sankce tak, aby motivovaly k prevenci.

V mnohém selhává i sociální aspekt dotačního systému a většina dotací i nadále směřuje jen nepoměrně malému počtu podniků. Celý systém zemědělských dotací je navíc v některých aspektech nestabilní a i v rámci jednotlivých funkčních období se podmínky neustále proměňují. Zemědělci tak nemají jistotu, že podpora environmentálních opatření bude mít dlouhodobý charakter, což představuje jednu z hlavních bariér většího využívání těchto podpor. Chybí také finanční motivace k přechodu na udržitelnější způsoby produkce.

Velkou výzvou pro nastavení zemědělských dotací je nařízení o obnově přírody, které je od 18. 8. 2024 závazné; do září 2026 má ČR předložit Národní plán obnovy přírody (NPOP). Pro zemědělství jsou klíčové cíle zejména na posílení populací opylovačů a zlepšení stavu zemědělských ekosystémů včetně zvýšení indexu ptáků zemědělské krajiny. SZP je hlavním nástrojem MZe k naplnění těchto cílů, avšak dopad stávajících opatření je omezený jejich nízkým plošným rozsahem.

Konkrétní doporučení pro SZP z pohledu změny klimatu a krize biodiverzity:

1. Zajistit základní standardy environmentální podmíněnosti v souladu s ochranou veřejného zájmu a indikátory NPOP. Zejména se jedná o:

- DZES 4 (ochrana vodních zdrojů): Zvýšit minimální šířky ochranného pásu u útvarů povrchových vod ze 3 m na 6 m.

- DZES 5 (eroze): Zachovat aktuální limit maximální ztráty ornice na úrovni 9 t/ha. Zachovat preventivní ochranu půdy v rámci podmíněnosti včetně omezení výměry jedné plodiny u silně erozně ohrožených půdních blocích na úrovni 10 ha.
- DZES 6 (pokryv půdy): Jasně vymezit citlivá období a minimální délku pokryvu.
- DZES 7 (střídání plodin): Posílit skutečnou diverzifikaci včetně meziplodin. Redukovat maximální možnou výměry stejné plodiny ze 30 ha na 20 ha. Vyloučit rušivé zásahy na plochách o minimální šíři 6 m využitých k oddělení porostu jedné plodiny v období od 15. dubna do 15. července.
- DZES 8 (krajinné prvky): Opětovně zavést povinný podíl neproduktivních ploch a posílit tím zelenou kostru krajiny.

2. Zachovat kontinuitu účinných titulů a rozvíjet je (ochranná pásma, prémiové ekoplatby, biopásy, agrolesnictví aj.), upravovat nefunkční opatření a doplňovat nová.

- Zachovat celofaremní ekoschématy kombinující pokryv půdy, diverzifikaci plodin a vytváření neproduktivních ploch včetně krajinných prvků.
- Zachovat podporu agrolesnických systémů včetně investice na jejich založení a údržbu. Podpořit agrolesnické systémy s původními a krajově typickými dřevinami. Posílit jejich kombinovatelnost s ostatními agroenvironmentálně-klimatickými opatřeními.
- Zachovat víceleté nástroje s vyšší atraktivitou než ekoschématy (zatravňování erozně ohrožených ploch, péče o cenné TTP, půdní balíčky). Rozšířit možnosti o platby na výsledek.
- U biopásů zavést možnosti využití tzv. "farmářského osiva" pro osevní směsi biopásů, jakožto opatření zjednodušující zemědělcům zakládání biopásů při nedostatečné nabídce certifikovaných osevních směsí. Zavést možnost založení nektarodárného biopásu na podzim. Upravit sankční systém pro případy pojezdů na plochách biopásů - navýšit toleranci na 20 % narušené plochy biopásu.
- U krmných biopásů upravit oproti současným směsím dílčí podíly plodin tak, aby se zvýšila potravní nabídka pro semenožravé ptáky i v druhé polovině zimy.
- Zvýšit přínosy dotačního titulu na ochranu čejky tím, že se umožní zapravení části porostu na plochách s uplatněným opatřením až do jara následujícího roku.
- U opatření Druhově bohaté pokrytí orné půdy umožnit na dílech půdních bloků do 10 ha zahrnout 100 % výměry do opatření.
- Doplnit nový titul, jehož cílem budou udržované neoseté okraje polí. Součástí opatření je úplný zákaz používání pesticidů a všech forem hnojiv.

- Podpora přechodu k šetrnějším postupům (snižování pesticidů a hnojiv, diverzifikace plodin, ochrana vody, ekologické zemědělství, regenerativní postupy).

3. Obnovit pestrost krajiny strukturou i agrotechnikou (podpora malých a středních podniků, diverzifikace plodin).

- Podpořit skrze ekoplatby a víceletá opatření vytváření krajinných prvků a neprodučních ploch včetně jejich údržby alespoň na 10 % zemědělské krajiny.
- Cílit vytváření krajinných prvků do erozně ohrožených oblastí pro vyšší nákladovou efektivitu.
- Zachovat vyšší úroveň podpory pro malé podniky do 500 ha.

4. Zajistit environmentální poradenství a podpořit přechod k udržitelnějšímu hospodaření.

- Posílit nezávislé poradenství a propojit jej s ekoschématy a AEKO.
- Zaměřit se na systémové změny hospodaření, nikoli pouze administrativní plnění.
- Zlepšovat kombinaci preventivních a sankčních opatření zacílených na protierozních opatření a rozvíjet poradenství.

5. Implementační principy

- Zajistit dlouhodobost nástrojů a stabilitu podmínek.
- Cílit podporu podle environmentálních a sociálních kritérií.
- Monitorovat dopady realizovaných opatření (eroze, půdní uhlík, biodiverzita, voda).

Czech Ornithological Society, March 2026

Written within the project “Landcare Europe Captures Carbon - Supporting Natural Climate Protection in Agricultural Landscapes”, funded by the European Climate Initiative.

Supported by:

on the basis of a decision
by the German Bundestag